

ЗАҲАРЛАРДАН ОГОҶ БЎЛИНГ!

Пестицидлар жонга зарар кўрсатадиган ва тирик организмларни «ўлдирадиган» зарарлар сифатида ҳисобланади, яъни бизнинг ўзимиз учун маҳсулотга талаб этувчилар билан бориш учун фойдаланади.

Пестицидларни мақсад бўйича, минимал талабий миқдорда ва фақат химик таъминот асбобларини агротехник, биологик ва экологик асбоблар билан алмаштиришмаслиги керак.

Ҳозирги пайтда

- Қишлоқ хўжалигида пестицидлардан фойдаланиш юқори ҳосилни сақлашга ёрдам беради ва шунинг учун кўпроқ одамларни боқади.
- Тиббиётда пестицидлардан фойдаланиш одамларни инфекциялар, касалликлар ва баъзан ўлимдан ҳимоя қилишга ёрдам беради...

Бугунги кунда дунёдаги ўткир муаммолардан бири бу йигирманчи асрнинг 70-йилларидан олдин ишлатилган роллар (доимий органик ифлослантирувчи моддалар) муаммоси: ДДТ, делдрин, хлордан, пентасол ва бошқалар.

Уларнинг ҳаддан ташқари юқори токсиклиги ҳақида маълум бўлгандан сўнг, дорилар кўплаб мамлакатларда муомаладан чиқарилди.

ДДТ — ДИКЛОРОДИФЕНИЛТРИКЛОРОЕТАН

ДДТ-оқ кристалли модда, таъмсиз ва деярли ҳидсиз. 1970-йилларнинг бошларида уни СССР ва ривожланган мамлакатларда қўллаш тақиқланди.

ЭНГ МАШҲУР ПЕСТИЦИДЛАР

Гербицидлар — кирувчи ўсимликларни, бегона ўтларни назорат қилиш воситаси.

Инсектицидлар зарарли ҳашаротларни йўқ қиладиган маҳсулотлардир.

Фунгицидлар — ўсимликларнинг қўзиқорин касалликларига қарши курашиш воситаси.

ДДТ ХОССАЛАРИ

Табиат муҳитига дош бериши ва моддани организмларда ошиб бориш таркибда йиғилиб боришлиги

Ташқи муҳит ва инсон организмга токсик таъсирлари

Ярим емирилиш даври 15 дан 20 йилгача

Сувда эримайди

ДДТ ИНСОН ОРГАНИЗМИГА ТУШАДИ

0,3% нафас олиш органлари ва тери орқали

4,7% сув орқали

95% озиқ-овқатлар билан ошқозонғичак йўллари орқали

ДДТ одамларга ўткир токсик тарзда таъсир кўрсатади. Куп эмас ва ўрта дозаларда у заҳарланишни келтириб чиқаради, келажакда катталарда — кўпинча салбий оқибатларсиз кўрсатилади, лекин катта дозаларда ўлимга олиб келиши мумкин. Тиббиёт ва қишлоқ хўжалигида ишлатиладиган препаратнинг дозалари ва концентрацияси одамлар учун зарар келтирмайди. Улар дарҳол жиддий ён таъсирга олиб келмайди, лекин бир қанча вақт ўтгач ўзини намоён қилади.

ДДТНИНГ ИНСОНГА ТАЪСИРИ

Иммунитетни туширади

Нейротоксикка таъсир кўрсатади

Эндокрин безлари фаолиятини бузишга олиб келади

Канцерогенга таъсир кўрсатади

Кўпайиш саломатлиги ҳолатига таъсир кўрсатади

Ёғ тўқималарида йиғилади

ИНСОН ТАНАСИДАГИ КОНСЕНТРАЦИЯ

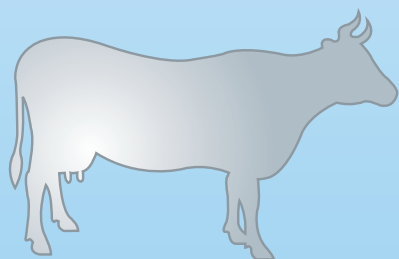

ДДТ инсон ёғ тўқималарида, эмизган ҳолатларида, кўкрак сутида аниқланади, у қон айланиш тизимига тушиши мумкин. 2004 йили Қирғизистон Республикаси Соғлиқни Сақлаш Вазирлиги томонидан аёлларни кўкрак сутида ДДТ ва бошқа КОИ-пестицид (33-синов) борлигини аниқлаш бўйича тадқиқотлар олиб борилган. Республика жанубидаги аҳолининг кўкрак сутида ДДТ таркибли синовларининг кўпайиши 2002—2004 йилларида 1985 йилга нисбатан 2-3 баробар бўлиб аниқланди, бу эса ўзгача хавотир туғдирмоқда. Ўш вилоятида аҳоли соғлиқнинг турли кўрсаткичларини қийсий тахлили ўтказилди, бунда ўзгаришлар кучли органик ифлослантирувчилар (КОИ) билан боғлиқ бўлиши мумкин. Ўш вилоятида яшовчи аёлларнинг она сутида ДДТ ва унинг парчаланиш маҳсулотлари 1992 йилда намуналарнинг 35 фоизида ва 2001 йилда намуналарнинг 56 фоизида топилган. Бунинг сабаби, илгари ДДТ билан интенсив қайта ишланган пахта ва тамаки экинлари 1995 йилдан бери Ўш шаҳар атрофи ҳудудларида кескин камайганлиги билан боғлиқ бўлиши мумкин. Энди аҳоли бу ерларда сабзавот ва меваларни етиштиришни бошлади ва ДДТ таъсири ҳозирги вақтда кескин намоён бўлди.

ДДТдан заҳарланиш аломатлари:

- учларда оғриқ ва сусайиш пайдо бўлса;
- терида сезгинлик пайдо бўлса;
- кайфият тушиб кетиш ҳолати;
- кўзнинг ачишиши;
- томоқда оғриқ безовта қилиши.

ДДТ юқори кескинлик билан сигир жониворларнинг сутида аниқланмоқда. Модда организмда йиғилиш хоссасига (тўпланиш) га эга, шунинг учун заҳарли химикатни кам миқдорда ўз таркибида сақлаган маҳсулотларни истеъмол қилиш маълум бир вақтдан сўнг заҳарланишни чақирishi мумкин (бир хил вақтларда уз муддатидан утиб кетганда).

ДДТ сигир сутида юқори частотада учрайди:

- ДДТ (намуналарнинг 44,4—85,7%);
- бошқалар яратадилар.

Куз даврида СОС (хлорорганик бирикмалар) ни аниқлаш частотаси 1,5—2 бараварга камаяди.

АТРОФ МУҲИТА ЭКОЛОГИК ТАЪСИРИ

Ддтни қўллаш пайтида у муқаррар равишда озиқ-овқат занжирига киради, шундан сўнг препарат зарарсизлантирилмайди, лекин аввал ўсимликларда, кейин ҳайвонларда ва ниҳоят инсон танасида айлана бошлади. ДДТ озиқ-овқат занжирининг турли даражаларидаги тирик организмларга токсиклик таъсир кўрсатади, бу баъзи ҳолларда муқаррар равишда тананинг ҳаётий функцияларига катта таъсир кўрсатади ёки тирик организмнинг ўлимига олиб келади. Атроф-муҳитга бундай таъсир флора ва фаунанинг тур таркибининг ўзгаришига ва ер экотизимининг қайтарилмас деградация жараёнларига олиб келиши мумкин.

Пестицидлар атроф-муҳитга қандай киради?

Қишлоқ хўжалиги ерларини қайта ишлаш ёрдамида пуркаш йўли билан:

- шахсий пуркагич;
- авиация;
- қишлоқ хўжалиги техникаси.

Атроф муҳитда пестицидлар билан нима содир бўлади?

- Улар ҳаво оқимлари орқали узоқ масофаларга олиб борилади
- Ер юзасида чанг ёки ёғингарчилик билан ётқизилган
- Дарёлар сувларидан океанга кўчиб ўтиш
- Улар пастки чўкиндиларда тўпланади
- Сув юзасидан буғланг
- Ер ости сувларига киринг

Инсоният бугунги кунда пестицидлардан фойдаланишдан бутунлай воз кеча олмайди, лекин у оқилона деҳқончилик ва ўсимликларни ҳимоя қилишнинг бошқа усулларини комплекс қўллаш орқали улардан фойдаланишни минималлаштириши мумкин.

ЎСИМЛИКЛАРНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ МУҚОБИЛ УСУЛЛАРИ

Ўсимликларни кимёвий ҳимоя қилиш воситаларидан фойдаланиш билан боғлиқ умумий экологик ва санитария муаммолари туфайли аҳоли ва атроф-муҳит учун хавфсиз бўлган ўсимликларни ҳимоя қилиш усулларидан фойдаланиш зарурати туғилади. Ўсимликларни ҳимоя қилишнинг кимёвий бўлмаган (экологик тоза) усуллари профилактик ва йўқ қилишга бўлинади.

Профилактик усуллар

- ҳосилни бир хил ва бир жойда 3-4 йилдан ортиқ етиштиришлик тақиқланади (алмаштириб экиш);
- экинларни етиштириш технологиясига бардош беришлик;
- уруғлантириш шартлари ва нормаларига риоя қилиш;
- далаларда ва уйларда бегона ўтларга қарши курашиш учун (бегона ўтлар зараркунандалар ва касалликларни кассалик тубини олиб келувчи жойи бўлиб ҳисобланади);
- пестицидларни бошқаришнинг интеграциялашган усули www.fao.org/docrep/meeting/008/j3255r/j3255r00.htm

Йўқ қилиш усуллари

- механик усуллари — зараркунандаларга қарши булган туткичлар, туткичлар ва ёпиштирувчи воситалардан фойдаланиш, кесиш;
- жисмоний усуллар-юқори ҳароратдан фойдаланиш (ўсимликларнинг зарарланган жойларига иссиқ сув ёки бугъ қуйиш);
- биологик ҳимоя-зараркунандаларга қарши табиий душманларидан (энтомофаглардан), шунингдек биологик маҳсулотлардан фойдаланиш (паразитли замбуруғлар ва бактерияларга асосланган препаратлар - феромон тузоқлари);
- биопестицидлардан фойдаланиш билан боғлиқ ўсимликларни ҳимоя қилишнинг анъанавий (халқ) усуллари:

заҳарли ўсимликларнинг инфузиялари ва дамламалари ёки уларни қайта ишлашдан олинган чиқиндилар, масалан, тамаки

биопестицидлар-репеллентлар-ўзига хос, зараркунандаларга қарши ҳидли маданий ўсимликлар (пиёз, саримсоқ ва бошқалар), асосий ўсимликларнинг йўлакларида ўстирилади

Тамаки

Бундай экиш усуллари, шунингдек, далаларни (уй-жойларни) бир қатор тупроқ патогенларидан тозалашга олиб келади

Помидор асосий экин ҳисобланади

**Саримсоқ
репеллент**

ИНСОН ЎЗИНИ ПЕСТИЦИДЛАРДАН ҚАНДАЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ КЕРАК

1. Агар сизнинг ҳудудингизда эски омбор ёки тарқоқ кимёвий моддалар бўлса, уларни ҳеч қандай ҳолатларда ишлатманг. Бу сизнинг соғлигингиз ва яқинларингиз учун хавфли оқибатларга олиб келиши мумкин! Бу жойни ҳимоя қилинг ва болалар ва ҳайвонларнинг киришини истисно қилинг! Кимёвий моддалар ҳақида ўсимликларни ҳимоя қилиш хизмати ва Давлат санитария-эпидемиология назорати бўлимига ва атроф-муҳитни муҳофаза қилиш агентлигига хабар беринг (контактларга қаранг).
2. Эскирган пестицидларни қадоқлаш ва олиб ташлаш шахсий ҳимоя воситаларида махсус ўқитилган ходимлар томонидан амалга оширилиши керак.
3. Эскирган пестицидлар кўмиб ташланган жойларга ташриф буюрманг, қабристоннинг ҳимояловчи қопқоғини бузманг, қазиманг, қабристон яқинида ҳайвонларни боқманг.
4. Бозорларда ёки сотувчилардан, шу жумладан ветеринария ва агрономлардан қадоқсиз ёки тушунарсиз тилда қадоқланган ҳолда «кимёвий моддалар»ни сотиб олманг.
5. Кимёвий моддаларни сотиб олишдан олдин, моддани тўғри ишлатиш ва қандай хавфсизлик чораларини қўллаш кераклиги ҳақидаги пакетдаги кўрсатмаларни ўқинг. Кўрсатмаларга қатъий риоя қилинг.
6. Экинларни қайта ишлашда далаларга ёки боғларга огоҳлантирувчи белгиларни қўйинг, болаларни ичкарига киритманг, чорва молларига киришни чекланг. Ўз хавфсизлигингизга риоя қилинг, шахсий ҳимоя воситаларидан фойдаланинг.
7. Кимёвий моддалар билан ишлашда барча эҳтиёт чораларини кўринг. Болалар, ҳомиладор ва эмизикли аёлларни улар билан алоқа қилишдан сақланг.
8. Трансформаторлардан мой ишлатманг, унда хавфли моддалар бўлиши мумкин — ПСБ.
9. Кимёвий моддалар билан алоқа қилишда ноқулайлик туғилса, шифокор билан маслаҳатлашинг ва қайси модда билан шуғулланганингизни кўрсатинг.
10. Мева ва сабзавотларни ювинг. Шу тарзда, маҳсулот юзасидан пестицидларнинг бир қисмини олиб ташлаш мумкин. Бироқ, ҳатто жуда яхшилаб ювилган мева ва сабзавотлар ҳам тери остидаги пестицидларни ҳисобга олмаганда, ўчирилмаган пестицидларни ўз ичига олиши мумкин. (10—15-га жойлаштириш орқали маҳсулотларни озонланган сувга солинг, сизга пестицидлардан халос бўлиш кафолатланади.)
11. Маҳаллий ишлаб чиқариш маҳсулотларини сотиб олинг. импорт қилинадиган маҳсулотлар кўпинча мамлакатимизда етиштирилганларга қараганда кўпроқ пестицидларни ўз ичига олади.
12. Иложи борича кимёвий зараркунандалар ва бегона ўтларга қарши воситалардан фойдаланишдан сақланг, зараркунандалар ва ўсимлик касалликларига қарши биологик усуллардан фойдаланинг. Органик қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга эътибор қаратинг.

ДАФН ЭТИЛГАН ЖОЙ ҲАҚИДА ҲИКОЯ

1973—1980 йилларда Норин вилоятининг Қўчқор туманидаги Қўчқорка қишлоғи, Жалолобод вилоятининг Сузоқ тумани, Қизил-Байрак қишлоғи яқинида ва Оқ-Чабир худудида эскирган пестицидларни дафн этиш учун жойлар ажратилган. Ҳаммаси бўлиб 1876,38 тонна пестицидлар, шу жумладан 1033,4 тонна доимий органик ифлослантирувчи моддалар (ДОИМ) — пестицидлари кўмилган.

Альдрин, ҲСГ, ДДТ ва унинг метаболитлари дильдрин ва гептахлор «дафн этилган жойлар» ҳудудларида тупроқдан топилган. Ўрганилаётган объектларнинг тупроқларида юқоридаги пестицидларнинг қолдиқлари таркиби аҳамиятсиздан 112 616,3 мг/кг гача ўзгаради.

2002, 2006, 2008, 2009 ва 2010 йилларда Сузак туманида қабристонларни рухсатсиз очишга уришиб кўришган, натижада одамлар ва ҳайвонлар заҳарланган.

Қабул қилинган чора-тадбирлар натижасида (тўсиқ, одамлар ва ҳайвонларга киришни тақиқлаш) йилига тахминан 400—500 кг зарарли кимёвий моддалардан фойдаланиш ёки атроф-муҳитга киришни олдини олиш, инсон ва ҳайвонлар саломатлиги учун хавфларни минималлаштириши амалга ошрилди.

ЎЗИНГИЗНИ ВА ЯҚИНЛАРИНГИЗНИ ХАВФ ОСТИГА ҚЎЙМАНГ

Иш пайтида суюқлик ичманг ёки овқатланманг. Спиртли ичимликлар ва чекиш тақиқланади.

Пестицидларни минерал ўғитлар, озиқ-овқат ва озуқа билан бирга битта омборда сақлаш тақиқланади.

Пестицидларни болалар ва уй ҳайвонлари ета олмайдиган жойда сақланг!

«Хавфли! Пестицидлар экин майдонларига сепилган» — Огоҳлантириш белгиларини ўрнатинг.

КЕЛАЖАҚДА ДОИМИЙ ОРГАНИК ИФЛОСЛАНТИРУВЧИ МОДДАЛАРСИЗ!

Манзил ва телефон рақамлар:

ҚР қишлоқ хўжалиги вазирлигининг кимёвийлаштириш ва ўсимликларни ҳимоя қилиш бошқармаси +996 312 635961

ҚР Соғлиқни сақлаш вазирлигининг касалликларнинг олдини олиш ва санитария-эпидемиология назорати бўлими +996 312 323201

ҚР табиий ресурслар, Экология ва техник назорат вазирлиги — ишонч телефони 108 қисқа рақами

«ЭКОИС-БИШКЕК» жамоат бирлашмаси томонидан ишлаб чиқарилган

Қўшимча маълумот учун, қуйидаги манзилга мурожаат қилинг:

Бишкек, Ахунбаева кўчаси 1 / 1а, офис 6

www.ekois.net

E-mail: info@ekois.net